

בענין בל תאחר

כתב הרמב"ם פרק ח' מהל' מתנות עניים הל' א': הצדקה הרי היא בכלל הנדרים וכו' ואם איחר עבר בכל תאחר שהרי בידו ליתן מיד ועניים מצויין הם, אין שם עניים מפריש ומניח עד שימצא עניים, ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני אינו צריך להפריש ע"כ, ועיין ברדב"ז מה שביאר דברי רבנו דלא כהטור דמהני תנאו אפילו קיימא עניים.

והנה הרמב"ם פרק י"ד ממעשה הקרבנות הל' י"ג כתב: אחד נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם חייב בהן מערכים ודמים ומעשרות ומתנות עניים, מצות עשה מן התורה שיביא הכל ברגל שפגע בו תחילה, שנאמר "ובאת שמה והבאתם שמה וכו'" כלומר בעת שתבא לחוג תביא מה שאתה חייב בו ותתן כל חוב שעליך לשם. הגיע הרגל ולא הביא הרי זה ביטל מצות עשה. עברו עליו שלש רגלים ולא הביא קרבנותיו שנדר או התנדב או שלא נתן הערכין והחרמים והדמים הרי זה עבר בל"ת, שנאמר "לא תאחר לשלמו" אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו עליו רגלי השנה כולה וכו' עכ"ל.

והנה ראיתי שמעירים על הרמב"ם למה בהל' מתנות עניים כתב שיכול להתנות עד שימצא העני ואין עליו דין בל תאחר, ובהל' מעשה הקרבנות לא נזכר כלל בהרמב"ם שיכול להתנות בכל הקרבנות ובערכין ודמים ומעשרות ומתנות עניים שלא לעבור בבל תאחר? ואם נאמר שאינו בעלים להתנות כיון שהתורה קבעה זמן ג' רגלים אם כן למה בצדקה כתב שיכול להתנות שלא לעבור.

והנה מה שכתב הרמב"ם ואם אין עניים צריך להפריש מיד, הוא על פי הגמ' ר"ה הצדקה עובר בבל תאחר מיד כיון דקיימא עניים, והר"ן הסביר שם כיון דאיכא שני כתובים על כל תאחר, חד דאמר ולא הפריש וחד דהפריש ולא הקריב, וילפינן זה משני כתובים מיוחדים אם כן יש בל תאחר ללא הפריש אף דליכא עניים, ולפיכך צריך להתנות בזה ודוק.

והנה המקור שיכול להתנות תנאי בכל תאחר מפורש בירושלמי ר"ה פרק א' הל' א' דאמרין התם: האומר הרי עלי עולה להביאה בשני בשבת, דמיד שבא שני בשבת עובר, וזו שיטת הר"ן נדרים דף ד' שכתב האומר הרי עלי להביא קרבן מיד עובר בלא תאחר.

והנה זה אנו רואין מדברי הרמב"ם דבמעשה הקרבנות הזכיר רק דין בל תאחר על הפריש ולא הקריב, אבל אמר ולא הפריש לא הזכיר כלל במעשה הקרבנות רק לענין צדקה בהל' מתנות עניים. כמו שהבאתי לעיל.

והנה הגאון בעל צפנת פענח יצא בחידוש גדול מחמת זה בשיטת הרמב"ם דכיון דהזכיר שלש רגלים במעשה הקרבנות רק בהפריש ולא הקריב אינו עובר

כבל תאחר כשלש רגלים רק בהפריש ולא הקריב ולא באמר ולא הפריש, ולא הסביר הטעם וכאמת נמצא החידוש הזה בפירוש הרמב"ם לראש השנה, ורואין כעליל איך שהוא כיוון הפשט האמיתי בדעת רבנו.

וזה לשון הרמב"ם בפירושו לראש השנה דף ו' ע"א: חד דאמר ולא אפריש וחד אפריש ולא אקריב. פירוש, קרא דמוצא שפתיך תשמור אתי לאורויי על אמר הרי עלי להביא קרבן או הרי עלי סלע לצדקה וכיו"ב והיה יכול להפריש מיד ולא אפרשה עובר בעשה ול"ת דמוצא שפתיך תשמור מיד כזו השעה שבידו להפריש ולא הפריש, וחד קרא היינו "ולא תאחר לשלמו", "ובאת שמה והבאתם שמה" קאי על אפריש ולא אקריב, דבכה"ג דכבר הפריש נדרו רק שעליו להקריבו אז תלוי ברגלים ועובר בעשה דבאת שמה והבאת שמה ברגל אחד והל"ת דבל תאחר בג' רגלים וכו' עכ"ל.

הרי מפורש בדברי הרמב"ם חידוש זה, והוא מסביר באופן כזה את הפסוקים, דמוצא שפתיך תשמור דילפינן על אמר ולא אפריש משמע מיד שנדר בעשה ול"ת כן בקרבנות ובצדקה דלא תלוי האיסור לאו ועשה דאמר ולא הפריש ברגלים אלא בנדרו וזה מתחייב מיד, אבל הפריש ולא הקריב דזה ילפינן מבאת שמה והבאתם שמה שזה מקושר עם רגלים כזה תלוי דין בל תאחר גם בג' רגלים.

והנה לפי שיטת הרמב"ם יש לפרש כאן דבריו דיש הבדל יסודי בין כל תאחר דאמר ולא אפריש, ובין כל תאחר דאפריש ולא אקריב, דבל תאחר דאמר ולא אפריש זה דין מטעם עצם הנודר דזה נכלל במוצא שפתיך תשמור. פירוש דתיכף שאמר הרי עלי להביא קרבן או הרי עלי לתת סלע לצדקה, נכלל בעצם הנדר להפריש מיד הקרבן או הסלע לצדקה, אבל דין בל תאחר דאפריש ולא אקריב זה לא נכלל בכלל הנדר, אלא זה גזירת הכתוב והזמן שקבעה התורה אף שהפריש וקיים את הנדר שאמר הרי עלי וכל היכא דאיתא בגזא דרחמנא איתא, בכל זאת הטילה התורה על זה עשה ובאת שמה ול"ת דאל תאחר לשלמו והתורה קבעה ג' רגלים בזה.

והנה הרמב"ם כל"ת קנ"ז בספר המצוות כתב: כשנדר קרבן ולא הקריבו ועברו עליו ג' רגלים כסדרן הוא חייב משום בל תאחר ומשום בל יחל. מפורש בדבריו דבזמן שעובר כבל תאחר עובר גם משום בל יחל, אך הרמב"ן השיג עליו במצות עשה סי' צ"ד דמשום בל יחל אינו עובר עד שיעבור על הנדר, ואין לבל יחל ענין ברגלים עיי"ש.

ולפי דברי הרמב"ם בפירושו על ר"ה שבאמר ולא אפריש אין ענין לרגלים וזה תלוי בעצם נדרו — עובר כבל יחל גם כן כשעובר כבל תאחר מיד, כיון שזה תלוי בנודר, אבל הפריש ולא הקריב שזה דין כבל תאחר מגזירת הכתוב ולא מחמת הנודר, כזה לא תלוי בל תאחר כבל יחל. והיות שהרמב"ם

הזכיר במנין המצוות "כשנדר קרבן ולא הקריבו עברו עליו ג' רגלים", הרי דמיירי בהפריש ולא הקריב דאמר ולא אפריש אין בזה דין של ג' רגלים לשיטת הרמב"ם, שפיר השיג הרמב"ן עליו דדין כל תאחר דשלש רגלים אין שייכות לכל יחל כיון שאין זה מטעם הנודר אלא מטעם גזירת הכתוב כמו שהסברתי לעיל.

והנה באמת נמצא בראשונים חילוקים אלו, דהרי החינוך כתב מצוה תקע"ה אחרי שהביא שיטת התוס' דצדקה עובר לאלתר בכל תאחר, הביא בשם יש מפרשים לחלק בין צדקה ללקט שכחה ופאה, דצדקה שאדם עצמו מתחייב בהם עובר לאלתר, מה שאין כן לקט שכחה ופאה, ע"כ. ובמנחת חינוך כתב שזו שיטה חדשה שלא ראה אותה בראשונים, ובאמת שיטה זו מובאה בריטב"א בשם הרא"ה וזה לשונו: והא דמקשי על פירוש התוס' מלקט שכחה ופאה דעובר אחר שלש רגלים — לא קשיא, דרחמנא לא חייביה לאלתר כמה שסיפק בידו לעשות אלא כשהוא עצמו נתחייב בדבר בפיו, כגון נדר של צדקה, אבל לקט שכחה ופאה דלאו איהו נדר מידי אלא רחמנא רמי עליה, לא חייביה ככל תאחר לאלתר, ודקא קשיא לך מקרבנות אנשי ירושלים, הא נמי לדידיה תקשי למה לא עוברים בעשה דמוצא שפתיך לאלתר דהא קיימא מקדש וכהנים, ואם כן בכל מה דנדר והקדיש לחייב לאלתר דהא כלהו איתנייהו בעשה דמוצא שפתיך, אלא ודאי בצדקה דשכיחי עניים בכל דוכתי והם צריכים לו בכל שעה רמי רחמנא חיובא עליה לאלתר מכיון דקבליה עליה שאם אתה קובע לו זמן מרובה הרי עניים רעבים, וסתמא שכך היה דעת הנודר ליתנו לאלתר, אבל קרבנות שרוב הנודרים ל"ש להו מקדש וכהנים והוא ממון גבוה ואפשר להמתין — לא חלק הכתוב בין אנשי ירושלים לשאר מקומות עכ"ל.

הנה אנו רואין שיש דין כל תאחר מטעם דעת הנודר בצדקה לשיטת כמה ראשונים דעובר מיד בכל תאחר הוא מטעם דעת הנודר ככה, ומחלקים בין קרבנות לצדקה, ומה שמזכיר הריטב"א כאן רק כל תאחר דאמר ואל אפריש שהביא הפסוק דמוצא שפתיך תשמור, ולא הביא הפריש ולא נתן דילפינן מ"באת שמה והבאתם שמה", מוכח דהפריש ולא הקריב עובר על כל תאחר זה דין אחר מטעם גזירת הכתוב ולא מטעם דעת הנודר כמו שהסברתי. אבל בכל אופן נראה דלשיטת הרמב"ם באמר ולא אפריש, שאר נדרי הקדש דומה לצדקה דאין דין ג' רגלים ועובר לאלתר מחמת הנודר.

ולשיטת הרא"ה דעת הנודר ליתן הצדקה לעניים תיכף בשעת שאמר הרי עלי סלע לצדקה, ולא רק להפריש הסלע נתכוון דהעיקר שיבא לידי העני ודוק. ולפי הנחות אלו נראה לי שיש לחלק בענין תנאי בכל תאחר, דאימתי אמרינן דיכול להתנות תנאי שלא לעבור בכל תאחר מיד עד שימצא העני כמבואר

ברמב"ם, זה רק באמר ולא אפריש, דדין כל תאחר הוא מחמת הנודר והוא עושה מחמת כוונתו שיעבור כל תאחר מיד, כזה יפה כחו להתנות ולומר שלא יעבור על כל תאחר עד שימצא העני הרשות בידו. אבל בהפריש ולא הקריב דמיירי באופן כזה כמעשה הקרבנות פרק י"ד דשם דין כל תאחר מחמת גזירת הכתוב ולא מחמת הנודר כמו שהוכחתי משיטת הרמב"ם, אין בכחו להתנות תנאים כיון שהזמן הוא לא מחמת הנודר אלא מחמת שהתורה קבעה הזמן, ודוק בזה כי החידוש הזה נכון מאד בדברי הרמב"ם ויש להאריך בזה יותר.

ולפי זה מתורצת קושית הש"א על הספרי פרשת מטות שכתוב שם וז"ל "ואשה", מקיש אשה לאיש מה איש עובר על כל יחל וכל תאחר אף אשה עוברת על כל תאחר ועל כל יחל עכ"ל.

ולכאורה תמוה הדבר הרי' בגמ' ר"ה ו': אשה מהו בכל תאחר? מי אמרינן הא לא מחייבא בראייה, או דלמא הא איתא בשמחה וכו' ע"כ. ולמה לא הביא הגמ' ספרי מפורש דאשה מחוייבת בכל תאחר אבל, לפי הרמב"ם ניחא דדוקא הפריש ולא הקריב אין אשה מחוייבת כיון שזה תלוי בקרבנות ורגלים מ"באת שמה והבאתם שמה" כמבואר, אבל אמר ולא אפריש דעוברין בכל תאחר מיד ואין זה תלוי ברגלים, גם אשה עוברת בכל תאחר, ועל זה מיירי הספרי, וגם בעל צפנת פענח רמו לזה.

והנה הרב קוק בספרו דעת כהן סי' קל"ג מסתפק אם צדקה ע"י מחשבה נוהג בכל תאחר כיון דגבי כל תאחר כתיב מוצא שפתיך תשמור יש לומר ע"י מחשבה אינו עובר. ויש לומר בדברי הרב דדוקא באמר ולא אפריש אינו עובר דזה ילפינן מ"מוצא שפתיך תשמור", אבל בהפריש ולא הקריב דילפינן מבאת שמה ולא תאחר לשלמו אפשר דעוברים בזה וצ"ע.

אבל עצם הדבר נמצא כבר בריטב"א שבועות דף כ"ו ד"ה משום וכו': ונראים דברים גבי צדקה לא מחייב בכל תאחר עד שיוציא בפיו כרתיב בהריא "מוצא שפתיך תשמור וכו'" עכ"ל. ומהריטב"א משמע שלגמרי אינו עובר בכל תאחר בזה וגם העשה לא יעבור לכאורה לא באמר ולא הפריש ולא בהפריש ולא הקריב וצ"ע בזה.

בית תפילה של עכו"ם אם מותר לעשותו בית תפילה לישראל

כתב המגן אברהם א"ח סי' קנ"ד ס"ק י"ז בשם הרא"ם דאפילו נעבד בבית עבודה זרה בקבע מותר להתפלל בתוכה, ואפשר דס"ל דמחובר שאני ואע"ג דבית דינו כחלוש מכל מקום דמיא למחובר, וצ"ע בע"ז דף מ"ו מ"ז והא שאני דלא עבד הבית עצמו, ועיין ביו"ד סי' קמ"ה סעי' ג', ואין להביא